

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

www.uza.uz

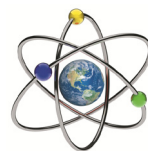
№7(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 470 sahifa,
13-iyul, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Bolalik davridagi autizmning turli shakllarini differensial tashxislash	10
<i>Saydaliyeva Xojiya Abduljalil qizi</i>	
Autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarda kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirishda qo'llaniladigan korreksion ish tamoyillari	14
<i>Karimova Zulfiya Abduraxmanovna, Saydaliyeva Xojiya Abduljalil qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda axborot iste'mol madaniyatini rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslari	19
<i>Dadonova Aziza Tulkunovna</i>	
Ilk o'spirinlik yoshidagi o'quvchilarning o'z-o'ziga bo'lgan munosabatini psixologik tahlili	23
<i>Mamaradjabova Bog'zoda Abdilxakimovna, Panjiyeva Nargiza Botirovna</i>	
Oliy ta'lim tizimida muammoli o'qitish texnologiyasi	30
<i>Tuksanova Zilola Izatulloyevna</i>	
Shahar va qishloq yuqori sinf o'quvchilarida irodaviy sifatlarning qiyosiy tahlili	35
<i>Mamaradjabova Bog'zoda Abdilxakimovna, Panjiyeva Nargiza Botirovna</i>	
Organik kimyo ta'limida ochiq tipli STEAM loyihalarini loyihalashning didaktik modeli va uni amaliyotga joriy etish metodikasi	41
<i>Bo'riyev Rashidbek O'ktamjonovich</i>	
Kasbiy kompetentlikni oshirishda raqamli ta'lim vositalari va interaktiv metodlardan foydalanish	47
<i>Fazildjanova Nilufar Xikmatdjanovna</i>	
Tadbirkorlik faoliyatini innovatsion va ta'lim ekotizimidagi roli	50
<i>Mirzayeva Nigora Ibrohimjon qizi</i>	
Kasbiy ta'lim muassasalarida strategik boshqaruvni joriy etishning nazariy-metodologik asoslari	54
<i>Qobilov Voxidjon Zoxidovich</i>	
Психологические факторы мотивации личности в обучении иностранному языку	58
<i>Мухамеджанова Римма Рашидовна</i>	
Jadid ma'rifatparvarlarining boshlang'ich ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarda kitobxonlik fazilatlarini va madaniyatini shakllantirishdagi pedagogik tajribalari	66
<i>Ahmadov Olimjon Shodmonovich, Fayzilova Mohinur Azamhon qizi</i>	
Talabalarda kelajakni strategik modellashtirish layoqatini rivojlantirish bo'yicha ilg'or xorijiy va mahalliy tajribalarning qiyosiy-pedagogik tahlili	70
<i>Sadriddinova Feruza Meliyevna</i>	
Bo'lajak pedagoglarda kreativ fikrlashni rivojlantirishda fanlararo abstsessial va ordinal bog'liqlikka asoslangan metodik ta'minotni takomillashtirish	75
<i>Xudayberganov G'ayrat Quranboyevich</i>	
Maktablarda chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlikni isloh qilish: muammo va yechimlar	80
<i>Qudratov O'ktam G'ofurovich</i>	
Ustoz-shogird tizimida raqamli vositalardan foydalanishning metodik asoslari	85
<i>Tursunov Xusniddin Isomovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda maktab va oila hamkorligining pedagogik imkoniyatlari	88
<i>Safarova Halovat Barnoyevna</i>	
Globallashtirish sharoitida tolerantlik madaniyatining nazariy-metodologik asoslari	91
<i>Yusupova Maftuna Ilxomidin qizi, Qurbonova Zebiniso Mamarajab qizi</i>	
Adobe After Effects muhitida inersiyaviy davomiylik va ustma-ust harakatni avtomatlashtirishning matematik modeli (Ziyoanim Overlap)	97
<i>Hakimov Bahtiyorjon Muzaffar o'g'li</i>	
Tizimli yondashuv asosida talabalarining raqamli kompetensiyasini takomillashtirishning uch komponentli konseptual modeli	101
<i>Kulidjanova Yulduzxon Inomjon qizi</i>	

The Theory of Fostering Students' Responsibility for Natural Resources and Waste in Karakalpak Folk Pedagogy.....	104
Tursinbekova Qundizgul Joldasbekovna	
Soft skills kompetensiyalarining ilmiy-pedagogik mohiyati va zaruriyati: soft skills tushunchasining evolyutsiyasi, asosiy komponentlari, turlari va tasnifi	109
Igamberdiyeva Gulmira Botir qizi	
O'zbek va ingliz tillarida "yolg'izlik" konseptining leksik-semantik xususiyatlari.....	115
Sabina Saitmurodova Olim qizi	
Bo'lajak pedagoglarni kasbiy tayyorlashda art-pedagogikaning imkoniyatlari.....	119
Komolova Iroda Xamidullayevna	
9-sinf iqtisodiy va ijtimoiy geografiya darslarida GIS texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari va uslubiy muammolari	123
Sapayeva Gulbahor Odilbek qizi	
Zamonaviy biologiya ta'limida interaktiv metodlarni qo'llashning nazariy jihatlarini	126
Abdullayeva Guzalxan Vladimirovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini xalqaro baholash dasturlari bilan ishlashga tayyorlashning zarurati	130
Berdimurodova Mexrubon Masudjonovna	
Nutq nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning ijtimoiy moslashuv jarayoniga ta'sir etuvchi omillar	136
G'aniyeva Maloxat Odilovna	
Ruhiiy salomatlikni mustahkamlashda psixologik treninglarning ahamiyati	140
Maqsuda Norbosheva, Nafisa Abduyeva	
Xitoy tilini xalqaro miqyosda o'qitishning zamonaviy tendensiyalari.....	144
Shasaidova Lola Shamaksudovna	
Социально-экологический кризис в Южном Приаралье.....	149
Сейтова З. П.	
Iqtisodiy fanlar bo'yicha to'garak faoliyatini tashkil etishning nazariy-metodik asoslari.....	153
Xusanboyeva Tursunoy Muxammadqasimjanovna	
Motivational Readiness for Continuous Professional Development.....	162
Okilova Kamola Sadulloyevna	
Raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning oldini olishning pedagogik mexanizmlari ..	166
Davronova Zarrina Baxtiyorovna	
Yapon tilini o'qitishda らしい (rashii) evidentsiallik ko'rsatkichini o'rgatishning pedagogik xususiyatlari	173
Musayeva Aziza Ibrohim qizi	
Ta'lim tizimini rivojlantirishda pedagogik prognostikaning nazariy-metodologik asoslari va metodik imkoniyatlari.....	178
Sharipova Shaxnoza Xasanovna	
Qoraqalpoq nasrida inson psixologiyasi.....	183
Dosbergenova Miyrigul Sadiratdinovna	
Tibbiy ta'lim klasterida talaba markazlashgan muhitni shakllantirish: kredit-modul sharoitida intellektual adaptiv tyutorlik texnologiyasining pedagogik imkoniyatlari	188
Ibragimova Venera Azadovna	
Turli yosh davrlarida perfektsionizm va maqullanish motivatsiyasi o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish.....	193
Nazaraliyeva Marhabo Xayitboyevna	
Frazeologik derivatsiyaning lingvomadaniy xususiyatlari	197
Raxmonova Gavhar Nuritdinovna	
Development of adolescent thinking and its psychodiagnostics and psychocorrection	202
Samarova Shoxista Rabidjanovna	
Jadid pedagogik konsepsiyasi va zamonaviy ta'lim tizimi integratsiyasi: tarixiy-pedagogik tahlil va amaliy yo'nalishlar	209
Shamsullayeva Ruxsatoy Sunnatullayevna	

Kredit-modul tizimi asosida kasbiy ta'lim tashkilotlari o'quvchilarini kasbiy kompetensiyalarini baholashning pedagogik mexanizmi	213
<i>Shoyqulov Baxtiyor Bakirovich</i>	
Modern Socio-Psychological Trends in the Study of Emotional Alienation	219
<i>Yangibaeva Dildorakhon Rakhmon kizi</i>	
O'quv-mashq guruhi futbolchilarining jismoniy tayyorgarligi.....	225
<i>Xolmaxmatov Boburjon Musurmon o'g'li</i>	
Sport ta'limida axborot bilan boyitilgan o'quv muhitini yaratish va vizualizatsiya vositalarining didaktik imkoniyatlari	230
<i>Muxitdinova Nigora Mexriddinovna</i>	
Bo'lajak mutaxassislarda yangi avlod darsliklari bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari	236
<i>Abdujalilov Farruxbek Po'latjon o'g'li</i>	
O'smirlarda deviant xulq-atvor shakllanishining psixologik xususiyatlari.....	239
<i>Robiya Toshpo'latova Akmal qizi, X. A. Asqarova</i>	
Aralash ta'limning pedagogik mohiyati va didaktik tamoyillari.....	244
<i>Azerbayeva Elmira Muratbayevna</i>	
Texnikaviy fanlarni o'qitish jarayonini tashkil qilish	248
<i>Niyazova Bibiniso Boltayevna</i>	
Estetik tarbiya va ruhiy go'zallik: san'at va adabiyotga muhabbat orqali shaxsdagi buzg'unchi xulq-atvorning oldini olish.....	253
<i>Nigora Yo'ldasheva Sodiqjon qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar asosida bo'lajak qishloq xo'jaligi muhandislarini loyihalash-konstruktsiyalash faoliyatiga tayyorlash metodikasini takomillashtirish	259
<i>Xolmo'minova Shahnoza Gulyam qizi</i>	
Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining raqamli kompetentligini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari.....	264
<i>Axrorov Xurshid Xamidovich</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining tanqidiy tafakkurini rivojlantirishning nazariy asoslari	271
<i>G'ofurova Mohidil Sayfutdin qizi</i>	
Bo'lajak muhandislarning geoinformatsion kompetentligini rivojlantirish muammosi tahlili	275
<i>Berdiyev Dilshod Faxriddin o'g'li</i>	
Академия Маъмуна: силиконовая долина средневековья.....	279
<i>Аъзамова Диёра Дильшодовна</i>	
Biblioterapiya vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida qadriyatlarga ijobiy munosabatni shakllantirish yo'llari va vositalari.....	286
<i>Komolova Shoxsanam Muzaffar qizi</i>	
Ixtisoslik fanlarini o'qitishda raqamli modellashtirish vositalarini didaktik moslashtirish: integrativ ta'lim platformasi misolida.....	291
<i>Usarov Jabbor Eshbekovich</i>	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan munosabatini klasterli yondashuv asosida rivojlantirish – pedagogik muammo sifatida.....	297
<i>Umarova Gulhayo Murodiljon qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari.....	301
<i>Salayjonova Saodatjon Maxsudbek qizi, Nyutonova Xilola Lochinbekovna</i>	
Boshlang'ich ta'limda kompetensiyaviy yondashuv va zamonaviy o'qitish strategiyalarining nazariy-amaliy asoslari	305
<i>G'ulomjonova Mohinur Ulug'bek qizi</i>	
Формирование профессиональных компетенций педагога будущего в условиях цифровой трансформации и внедрения технологий искусственного интеллекта.....	309
<i>Sodikova Diloromkhon Botirjon qizi</i>	
Geografiya darslarida milliy meros va qadriyatlarni o'rgatish metodikasini takomillashtirish hamda uning samaradorligini statistik baholash.....	313
<i>Xabibullayeva Muxabbatxon Nu'monjonovna</i>	

Jadidlar tomonidan darslik va o'quv qo'llanmalarining nashr etilishi	319
Aslonov Madamin Mansurovich	
Chust va Samarqandda ekoturizm rivojlanishida milliy hunarmandchilikning o'rni va ahamiyati	324
Allanov Shuxrat Qilichovich	
Maktab direktor o'rinbosarlarining aksiologik kompetensiyasini diagnostika qilish mezonlari	329
Toxirov Botirjon G'ofurjon o'g'li	
Talabalarda maqsadga intiluvchanlik namoyon bo'lishining psixologik mexanizmlari va shakllanish jarayonlari	335
Babadjanova Saiyora Khushnutovna	
Maktabgacha ta'lim muassasasi rahbarining kasbiy faoliyatida stress va vaqt bosimini boshqarish usullari	340
Xalilova Soxibaxon Sadikjanovna	
Namoyishli tajriba va laboratoriya ishlari asosida o'quvchilarning amaliy kompetensiyalarini shakllantirishning metodik-didaktik ta'minoti	346
Isroilov Shermurod Shamsiddin o'g'li	
Xotin-qizlarda ijtimoiy-psixologik xulq-atvor strategiyalarining migratsiya turiga bog'liq differensial namoyon bo'lishi	353
Axmedova Dildora Olimjonovna	
Rus tilidagi mediamatnlr bilan ishlashda geymifikatsiya elementlarini qo'llash	359
Maxkamov Shoxjaxon Rustambek o'g'li	
Shaxsning o'zini anglash jarayonida refleksiyaning psixologik mohiyati	365
Achilova Durdona	
Bo'lajak oligofrenopedagoglar--ning praksiologik tayyorgarligining tarkibiy tuzilmasi	370
Niyozova Dilfuza Rustam qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirishda interaktiv raqamli o'yinlar va vizualizatsiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi	375
Teshaxo'jayeva Mohlaroy Shuhratxo'ja qizi	
Bo'lajak surdopedagoglarni tayyorlashda innovasion surdo-texnologiyalar, neyro-trenajyorlar va faol praksiologik metodlarning interaktiv sinergiyasini joriy etish	380
X. I. Malikova	
Onkologik bemorlarga psixologik yordam ko'rsatishning zamonaviy texnologiyalari va ularning hayot sifatiga ta'siri	385
Niyazova Nilufar Farxadovna	
Zamonaviy ta'lim muassasalarida axborot-pedagogik ma'lumotlar bazasini yaratish va o'quv jarayonini monitoring qilishda undan samarali foydalanish metodikasi	391
Mirzayeva Dilnoza Ulug'bek qizi	
Моделирование текста как средство развития речи младших школьников: сопоставительный анализ отечественных и зарубежных исследователей	395
Каипова Гузель Ильдаровна	
Qisqa masofaga yuguruvchilarning maxsus jismoniy tayyorgarligini rivojlantirishda kompleks mashg'ulot vositalarining samaradorligi	400
Ruzmetov Furqat Ikramovich	
Англоязычные заимствования в современном русском языке: функции и механизмы адаптации	406
Мажидова А. О.	
Oliy ta'limda jismoniy tarbiya o'qituvchilarining raqamli savodxonligini oshirishning pedagogik asoslari tahlili	411
Abduraimov Shaxboz Panji o'g'li	
XXI asr kompetensiyalarini boshlang'ich sinf o'quvchilarida shakllantirishda texnologiya fani roli	417
Bozorova Lola	
MELQO modeli asosida 6-7 yoshli bolalarda ikkinchi tilni o'rganish jarayonida tasavvur rivojlanganligini baholash metodikasi	420
G'aniyeva Shahlo Abduqahhor qizi	

Hozirgi jamiyat sharoitida yosh kelin-kuyovlarning yangi oilaviy muhitga moslashuv jarayoni.....	426
Nazirqulova Nodira G'anijanovna	
Epistemik tafakkurning ilmiy tadqiqot kompetensiyalarini shakllantirishdagi o'rni	429
Raximova Aziza Davranbekovna	
Matematika ta'limida steam loyihalarini tashkil etishning nazariy-metodik modeli	432
Umarqulov Abdusattar Amanboyevich	
Педагогические и психологические основы формирования компетенций в сфере фриланса у учащихся общеобразовательных школ.....	441
Пурханова Толганай Жуманазаровна	
Talaba-qizlarda sun'iy intellekt savodxonligi va liderlik kompetensiyalarini integratsiyalashgan holda rivojlantirish texnologiyasi.....	445
Davlatjonova Mohidil Ulug'bek qizi	
Ko'zi ojiz talabalarni cholg'u chalishga o'rgatishda Brayl notasining o'rni va pedagogik samaradorligi	449
Raximov Yorqinjon Nuriddin o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirishni boshqarishning tashkiliy-pedagogik jarayonlari	456
Kimsanova Rahnamo Solijonovna	
Tarixiy tafakkur tushunchasi, mazmun-mohiyati hamda pedagogik asoslari	461
Ashurova Gulnozaxon Asqaraliyevna	
Autizmga ega bo'lgan bolalar rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari va ularni pedagogik-psixologik qo'llab-quvvatlash	465
Usmanova Nilufar Ilhom qizi, Utbasarova Umida Mexmanovna	

KO'ZI OJIZ TALABALARNI CHOLG'U CHALISHGA O'RGATISHDA BRAYL NOTASINING O'RNI VA PEDAGOGIK SAMARADORLIGI

Raximov Yorqinjon Nuriddin o'g'li

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti,
Xalq ijodiyoti (cholg'u ijrochiligi) kafedrasida magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi talabalarni cholg'u chalishga o'rgatishda Brayl notasining o'rni va pedagogik samaradorligi tahlil qilinadi. Dunyo miqyosida inklyuziv ta'limga e'tibor kuchayib borayotganiga qaramay, ko'zi ojiz o'quvchilarni Brayl musiqa notasi orqali cholg'u chalishga o'rgatishning o'ziga xos metodik masalalari, xususan, rubob va dutor kabi milliy cholg'ular bo'yicha, hanuzgacha yetarli darajada o'rganilmagan. Tadqiqotning maqsadi ko'zi ojiz talabalarda cholg'u ijrochiligi ko'nikmalarini rivojlantirishda Brayl notasi va innovatsion texnologiyalarning pedagogik samaradorligini aniqlash hamda ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir. Tadqiqot tarixiy-pedagogik adabiyotlarning nazariy tahliliga, empirik metodlarga (ixtisoslashtirilgan musiqa maktablarida kuzatish, suhbat va darslarni monitoring qilish) hamda to'plangan materialni sharhlashning analitik metodlariga tayanadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, Brayl musiqa notasi taktil idrok, eshitish xotirasi va motor koordinatsiyasini birlashtiruvchi murakkab metodik vosita sifatida namoyon bo'ladi, bosqichma-bosqich o'qitish metodikasi hamda integrativ "Brayl-Audio-Ijro-Tahlil" modeli esa o'quvchilarning mustaqil o'rganish ko'nikmalarini, musiqiy xotirasini va motivatsiyasini sezilarli darajada mustahkamlaydi. Maqolada xulosa qilinishicha, Brayl notasi ko'zi ojiz talabalarni cholg'u ijrochiligiga o'rgatishda samarali pedagogik vosita bo'lib, uni milliy cholg'ularni o'qitishga hamda inklyuziv ta'lim amaliyotining kengroq doirasiga tatbiq etish tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: Brayl musiqa notasi; ko'zi ojiz talabalar; cholg'u ijrochiligiga o'rgatish; inklyuziv ta'lim; maxsus pedagogika; mustaqil ta'lim; musiqiy xotira; musiqa ta'limida yordamchi texnologiyalar.

Abstract: This article analyzes the role and pedagogical effectiveness of Braille music notation in teaching musical instrument performance to blind and visually impaired students. Despite the growing global emphasis on inclusive education, the specific methodological issues of teaching blind learners to play musical instruments through Braille music notation, particularly on traditional instruments such as the rubab and dutor, remain insufficiently explored. The aim of the study is to determine the pedagogical effectiveness of Braille notation and innovative technologies in developing instrumental performance skills among blind students and to develop practical recommendations for specialized educational institutions. The research is based on the theoretical analysis of historical and pedagogical literature, empirical methods (including observation, interviews, and lesson monitoring in specialized music schools), as well as analytical methods for interpreting the collected data. The findings indicate that Braille music notation serves as a complex methodological tool integrating tactile perception, auditory memory, and motor coordination, while the step-by-step teaching methodology and the integrative "Braille-Audio-Performance-Analysis" model significantly strengthen students' independent learning skills, musical memory, and motivation. The article concludes that Braille notation is an effective pedagogical tool for teaching instrumental performance to blind students and recommends its wider application in teaching traditional musical instruments and in broader inclusive education practices.

Key words: Braille music notation; blind students; instrumental performance instruction; inclusive education; special pedagogy; independent learning; musical memory; assistive technologies in music education.

Аннотация: В данной статье анализируются роль и педагогическая эффективность нотной системы Брайля при обучении игре на музыкальных инструментах незрячих и слабовидящих студентов. Несмотря на возрастающее во всём мире внимание к инклюзивному образованию, специфические методические вопросы обучения незрячих обучающихся игре на музыкальных инструментах с использованием нотной системы Брайля, особенно на национальных инструментах, таких как рубаб и дутар, до настоящего времени изучены недостаточно. Цель исследования заключается в определении педагогической эффективности нотной системы Брайля и инновационных технологий в развитии исполнительских навыков у незрячих студентов, а также в разработке практических рекомендаций для специализированных образовательных учреждений. Исследование основано на теоретическом анализе историко-педагогической литературы, эмпирических методах (наблюдение, беседа и мониторинг занятий в специализированных музыкальных школах), а также аналитических методах интерпретации собранных материалов. Полученные результаты показывают, что нотная система Брайля представляет собой сложное методическое средство, объединяющее тактильное восприятие, слуховую память и моторную координацию, а поэтапная методика обучения и интегративная модель “Брайль-Аудио-Исполнение-Анализ” значительно укрепляют навыки самостоятельного обучения, музыкальную память и мотивацию обучающихся. В статье сделан вывод о том, что нотная система Брайля является эффективным педагогическим средством обучения незрячих студентов инструментальному исполнительству, и рекомендуется её широкое внедрение в обучение национальным музыкальным инструментам, а также в практику инклюзивного образования.

Ключевые слова: нотная система Брайля; незрячие студенты; обучение инструментальному исполнительству; инклюзивное образование; специальная педагогика; самостоятельное обучение; музыкальная память; вспомогательные технологии в музыкальном образовании.

KIRISH

Ko'zi ojiz shaxslarning musiqa ta'limi nafaqat inklyuziv ta'lim doirasida, balki pedagogika, psixologiya va musiqashunoslik nuqtai nazaridan ham tobora dolzarb mavzuga aylanib bormoqda. Musiqa insonning intellektual, hissiy va ijodiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi; musiqa vositasida o'quvchilar o'z his-tuyg'ularini ifoda etadilar, ijodiy tafakkurini rivojlantiradilar va muloqot ko'nikmalarini shakllantiradilar. Xususan, ko'zi ojiz talabalar uchun cholg'u chalish o'z-o'zini ifodalash, kasbiy rivojlanish va ijtimoiy integratsiyaning muhim vositasiga aylanishi mumkin.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasining davlat siyosatida nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlariga, jumladan, ta'lim olish va jamiyat hayotida to'liq ishtirok etish huquqiga e'tibor kuchaymoqda. “Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni hamda “Maxsus ta'lim ehtiyojiga ega bolalarni tarbiyalash va ularga ta'lim berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Prezident qarori kabi huquqiy hujjatlar inklyuziv ta'limni rivojlantirishning huquqiy va tashkiliy asoslarini yaratdi. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi (2022–2026-yillar) ham nogironligi bo'lgan shaxslarni ijtimoiy hayotga jalb etish hamda ularga sifatli ta'lim va kasbiy rivojlanish imkoniyatlarini ta'minlashni ustuvor vazifa sifatida belgilaydi. Ushbu siyosiy o'zgarishlar ko'zi ojiz o'quvchilarning musiqa ta'limini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlarning dolzarbligini yanada oshiradi.

Musiqani o'rganish jarayoni ko'zi ojiz talabalar uchun alohida murakkablik kasb etadi, chunki an'anaviy musiqa notasi ko'rish orqali idrok etiladigan shaklda taqdim etiladi, bu esa o'quvchilarning notani mustaqil o'zlashtirish, ritm va intonatsiyani mustaqil egallash imkoniyatlarini cheklaydi. Klassik notani faqat ko'rish orqali o'rganishning imkonsizligi ushbu toifadagi o'quvchilarning mustaqil ishlash salohiyatini sezilarli darajada pasaytiradi. Shu sababli, musiqa ta'limi jarayonini qo'llab-quvvatlaydigan va mustaqil mashg'ulotni ta'minlaydigan vositalar, xususan, Brayl notasi va innovatsion texnologiyalar alohida ahamiyat kasb etadi.

Brayl notasi ko'zi ojiz o'quvchilarga nafaqat texnik va nazariy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi, balki ularning o'z-o'zini rivojlantirishi, ijodiy ifodasi va musiqaga bo'lgan qiziqishini ham mustahkamlaydi. Xalqaro amaliyotda Brayl musiqa notasi ko'zi ojiz musiqachilarni professional darajada tayyorlashning asosiy vositalaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalar - interaktiv darslar, audio dasturlar va raqamli Brayl qurilmalari - o'quv jarayonini soddalashtirish va uning samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Shunga qaramay, ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarida ko'zi ojiz shaxslarni Brayl notasi va zamonaviy texnologiyalar asosida musiqaga, xususan, cholg'u ijrochiligiga o'rgatishni takomillashtirish borasida ilmiy tadqiqotlar hali yetarli emas. Bu bo'shliq, ayniqsa, rubob va dutor kabi milliy cholg'ularni o'rgatish borasida yanada yaqqol namoyon bo'ladi, chunki bu sohada Brayl notasidan foydalanishga bag'ishlangan metodik adabiyotlar juda kam. Mazkur holat ushbu tadqiqotni ham nazariy, ham amaliy jihatdan dolzarb qilib, ta'lim sifatini oshirish, metodik yondashuvlarni ishlab chiqish hamda o'quvchilarning ijodiy va texnik ko'nikmalarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Tadqiqotning maqsadi - ko'zi ojiz talabalarda cholg'u ijrochiligini rivojlantirishda Brayl notasi va innovatsion yondashuvlarning samaradorligini aniqlash hamda shu asosda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat:

- 1) Brayl notasining tarixiy rivojlanishi va nazariy asoslarini o'rganish, uning jahon va o'zbek musiqa ta'limidagi o'rnini tahlil qilish;
- 2) ko'zi ojiz talabalarda musiqiy ko'nikmalarning shakllanish jarayonini, o'qitish metodlari va individual yondashuvlar bilan birgalikda aniqlash;
- 3) cholg'u ijrochiligiga o'rgatishda Brayl notasi va innovatsion texnologiyalarning samaradorligini o'rganish;
- 4) ixtisoslashtirilgan muassasalarda o'quv jarayonini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot obyekti - ko'zi ojiz talabalarining musiqa ta'limi jarayoni bo'lib, uning predmeti cholg'u ijrochiligiga o'rgatishda Brayl notasi va innovatsion texnologiyalarning samaradorligi hamda ularning o'quv jarayoniga tatbiq etilishidir.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi Brayl notasi orqali musiqa ta'limini tashkil etishning yangi nazariy yondashuvlarini ishlab chiqishda; ko'zi ojiz talabalarda cholg'u ijrochiligi ko'nikmalarini shakllantirish mexanizmlari va usullarining ilmiy asoslangan tahlilida; musiqa ta'limi jarayoniga innovatsion texnologiyalarni tatbiq etishning natijalari va metodik imkoniyatlarini aniqlashda; hamda o'quvchilarning texnik va ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan integrativ "Brayl-Audio-Ijro-Tahlil" modeli asosidagi amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishda namoyon bo'ladi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, uning natijalari ixtisoslashtirilgan muassasalarda musiqa ta'limi sifatini va o'quv jarayonini tashkil etishni yaxshilashga; o'qituvchilarga Brayl notasi va innovatsion texnologiyalardan foydalanish bo'yicha aniq metodik tavsiyalar berishga; o'quvchilarning mustaqil ishlashi, ijodiy ifodasi va texnik ko'nikmalarini rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishga; hamda musiqa ta'limida inklyuziv va interaktiv muhitni rivojlantirishga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ushbu tadqiqotning nazariy-metodologik asosi musiqiy ta'lim nazariyasi, tiflopedagogika tamoyillari hamda pedagogik tadqiqot metodologiyasiga oid ilmiy yondashuvlarga tayanadi. Musiqiy Brayl notasining nazariy asoslari Lui Brayl nomi bilan bog'liq bo'lib, uning 1829-yilda nashr etilgan, ko'zi ojizlar uchun so'zlar, musiqa va oddiy qo'shiqlarni nuqtalar yordamida yozish usuliga bag'ishlangan asari musiqiy matnni taktil tarzda ifodalashga zamin yaratdi. Keyinchalik Krolikning Brayl musiqasini o'qishga kirish asari hamda Teshning ko'ruvchi musiqa o'qituvchilarini ko'zi ojiz o'quvchilar bilan ishlashga o'rgatish metodikasi ushbu asosni amaliy pedagogik foydalanish uchun kengaytirdi va tizimlashtirdi.

Ko'zi ojiz o'quvchilarni o'qitishning kengroq psixologik-pedagogik konteksti bo'yicha ham ancha katta hajmdagi adabiyot mavjud. Lyovenfeldning Maktabdagi ko'zi ojiz bola haqidagi klassik tadqiqoti hamda Uorrenning ko'rlik va bolalarga individual farqlar nuqtai nazaridan yondashuvi ko'zi ojiz o'quvchilarga faqat ko'ruvchilar uchun mo'ljallangan pedagogikani moslashtirish emas, balki individuallashtirilgan, ko'p sensorli o'qitish strategiyalari zarurligini asoslab berdi. Korn va Kyonigning past ko'rish qobiliyatining klinik va funksional asoslari, shuningdek Xolbruk va Kyonigning ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalar hamda o'smirlar ta'limi asoslariga oid ishlari ko'rish qobiliyatining turli darajalariga ega o'quvchilar uchun o'qitish yondashuvlarini farqlashning pedagogik ahamiyatini yanada chuqurroq yoritadi.

Musiqa psixologiyasi va pedagogikasi sohasida Xallamning musiqa o'qitish va o'rganish psixologiyasiga oid asari hamda Levitinning miyaning musiqani qanday qayta ishlashi bo'yicha tadqiqoti eshitish va taktil kanallarning musiqiy materialni vizual idrok etishni qanday qoplashi va mustahkamlashi haqida tushuncha beradi. Saksning Musikofiliya asaridagi klinik kuzatishlari ham musiqiy idrok va xotiraning plastikligini ko'rsatadi, bu esa ushbu tadqiqotda Brayl notasidan foydalanadigan o'quvchilarda eshitish-motor xotirasining kompensatsion tarzda kuchayishi haqidagi xulosalarga mos keladi. Makkanning Brayl musiqasiga qisqacha kirish asari ushbu psixologik natijalarni o'quvchilar va o'qituvchilar uchun amaliy asosga bog'laydi.

Umumiy maxsus pedagogika adabiyotlari, jumladan, Xallaxan, Kaufman va Pallenning istisno o'quvchilar va maxsus ta'lim haqidagi asari hamda YUNESKOning inklyuziv ta'lim bo'yicha ko'rsatmalari Brayl musiqa ta'limini nogironlikdan qat'i nazar sifatli ta'limga teng huquqli kirishni ta'kidlovchi kengroq inklyuziv ta'lim harakati doirasida ko'rib chiqadi. O'zbek va rus tilidagi pedagogik an'analarda Abdullin va Nikolayevaning musiqiy ta'lim nazariyasiga, Nazaykinskiyning musiqiy idrok psixologiyasiga va Petrushinning musiqa psixologiyasiga oid ishlari musiqiy ko'nikmalarning shakllanishini tahlil qilish uchun tushunchaviy apparat beradi.

Musurmonovanning pedagogik tadqiqot metodologiyasiga oid asari, shuningdek Toliqov va Usmonboyeva, Xodjayev, hamda Hasanboyev va hammualliflarning umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyotiga oid ishlari,

Ishmuhammedov, Abduqodirov va Pardayevning ta'limda innovatsion texnologiyalarga bag'ishlangan asarlari bilan birga o'quv jarayoniga innovatsion texnologiyalarni joriy etishni tahlil qilish uchun metodik asos yaratadi.

Umuman olganda, ushbu adabiyotlar Brayl notasining ko'zi ojiz o'quvchilarni musiqaga o'rgatishning asosiy vositasi sifatida xalqaro miqyosda keng e'tirof etilganligini hamda maxsus ta'lim tamoyillarining psixologik-pedagogik jihatdan yaxshi o'rganilganligini ko'rsatadi. Biroq mavjud manbalarni ko'rib chiqish jiddiy bo'shliqni namoyon etadi: ko'zi ojiz o'quvchilarni Brayl notasi va zamonaviy texnologiyalar orqali cholg'u chalishga, xususan, rubob va dutor kabi milliy cholg'ularda ijro etishga o'rgatishning o'ziga xos metodik masalalariga ilmiy jamoatchilik nisbatan kam e'tibor qaratgan. Kongress kutubxonasi Milliy kutubxona xizmati, Perkins ko'zi ojizlar maktabi, Dancing Dots hamda "Britannica" ensiklopediyasining Brayl yozuv tizimiga oid maqolasi kabi mavjud internet manbalari qimmatli tarixiy va amaliy ma'lumotlarni taqdim etsa-da, ular ham milliy cholg'u an'analari pedagogikasini yoritmaydi. Aynan mana shu bo'shliqni bartaraf etish ushbu tadqiqotning maqsadidir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot pedagogik tadqiqot metodologiyasiga oid mavjud yondashuvlarga muvofiq nazariy tahlilni empirik va analitik metodlar bilan uyg'unlashtiruvchi sifat tadqiqoti dizaynidan foydalanadi. Nazariy tahlil mavzuga oid adabiyotlar, normativ-huquqiy hujjatlar va ilg'or pedagogik amaliyotlarni o'rganish uchun qo'llanildi. Empirik metodlar ko'zi ojiz o'quvchilar bilan ishlaydigan ixtisoslashtirilgan musiqa maktablari va ta'lim markazlarida o'tkazilgan darslarni bevosita kuzatish, o'qituvchilar va o'quvchilar bilan suhbatlar hamda o'quv mashg'ulotlarini monitoring qilishni o'z ichiga oldi. Analitik metodlar to'plangan materialni qayta ishlash, natijalarni qiyoslash va kuzatilgan o'qitish yondashuvlarining samaradorligini baholash uchun qo'llanildi.

Tadqiqot asosan ko'zi ojiz o'quvchilar bilan ishlaydigan ixtisoslashtirilgan musiqa maktablari va ta'lim markazlarida olib borildi. Ixtisoslashtirilgan muassasalarga qaratilgan ushbu yo'nalish ilmiy asoslangan tahlilni to'g'ridan to'g'ri amaliy qo'llanilishi mumkin bo'lgan natijalar bilan uyg'unlashtirish imkonini berdi, biroq shu bilan birga, quyida muhokama qilinganidek, tadqiqotning muayyan chekloviga ham aylandi.

Ushbu dizayn doirasida musiqiy Brayl tizimining cholg'u ijrochiligiga tatbiq etilgan tuzilishini tavsiflash va tahlil qilishga alohida e'tibor qaratildi. Musiqiy Brayl tizimi ikki asosiy tarkibiy qismdan iborat ekanligi aniqlandi: harflar va raqamlarni ifodalovchi belgilar hamda musiqiy belgilar va maxsus notatsiya ishoralari. Lotin va kirill alifbosi harflari musiqiy notalarni yozishda qo'llaniladi - masalan, lotin harflari A, B va C o'quvchi barmoqlari bilan aniqlaydigan alohida olti nuqtali kombinatsiyalar bilan ifodalanadi, kirill alifbosi uchun ham shunga o'xshash tizim mavjud.

Raqamlar va matematik belgilar musiqiy ifoda uchun bir xil darajada muhim ahamiyatga ega: taktlar va sonli vaqt qiymatlarini belgilash, shuningdek bosh harflar, tinish belgilari va kasr qiymatlar (masalan, $\frac{1}{2}$ yoki $\frac{3}{4}$ kabi o'lchov belgilari) uchun maxsus ishoralar ritmik tuzilmani aniq ifodalash imkonini beradi. Shu tariqa, musiqiy Brayl tizimi o'quvchiga notani ko'rishga tayanmasdan to'liq idrok etish imkonini beradi.

Ushbu tuzilmaviy tahlil asosida tadqiqotda Brayl notasi orqali cholg'u ijrochiligiga o'rgatishning bosqichma-bosqich metodikasi aniqlandi, unda mashqlar oddiydan murakkabga qarab tashkil etiladi.

Birinchi bosqichda o'quvchilar asosiy notalar va ritmik belgilar bilan tanishtiriladi, notalarni va ularga mos barmoq yoki qo'l holatlarini teginish orqali aniqlashni o'rganadilar.

Ikkinchi bosqichda o'quvchilar ritmni idrok etish va qayta ijro etish qobiliyatini rivojlantirish uchun chorak, yarim va butun notalar hamda pauza belgilari bilan ishlab, ritmik tuzilmalarni shakllantiradilar.

Uchinchi bosqichda o'quvchilar murakkabroq kuylar va temblar bilan ishlaydilar, turli oktava va registr-larda notalarni ijro etadilar, klavishli cholg'ular uchun qo'l koordinatsiyasini rivojlantiradilar hamda ijroni boyitish uchun forte, piano va takrorlash kabi maxsus belgilardan foydalanadilar.

To'rtinchi bosqichda o'quvchilar integrativ mashqlar va ijro tajribasini egallaydilar, oddiy mashqlardan qisqa musiqiy asarlarni ijro etishga o'tadilar hamda individual xususiyatlar, eshitish-motor xotirasi va musiqiy qiziqishni hisobga olgan holda ritm va garmoniya idrokini rivojlantiruvchi guruh mashg'ulotlarida ishtirok etadilar.

Ushbu bosqichma-bosqich metodika torli, klavishli va urma cholg'ular bo'lgan uch keng toifadagi cholg'ular bo'yicha alohida ko'rib chiqildi, ularning har biri Brayl notasi bilan uyg'unlashtirilgan o'ziga xos taktli texnikalarni talab qilishi aniqlandi. Torli cholg'ular uchun mashqlar aniq barmoq harakatiga qaratiladi, o'quvchilar har bir sim uchun barmoq holatini takrorlagan holda mos ohangni quloq bilan bir vaqtda idrok etadilar, bu esa sim holati, barmoq joylashuvi, sim tebranishi va ritmik izchillikning eshitish-motor xotirasini mustahkamlaydi. Klavishli cholg'ular uchun taktli mashqlar qo'l koordinatsiyasini qo'llab-quvvatlaydi, o'quvchilar klaviatura bo'ylab notalarni teginish orqali o'qib, davomiylik va balandlikni bir vaqtda boshqarish imkonini beruvchi maxsus ritmik belgilar orqali ritmni idrok etadilar. Urma cholg'ular uchun taktli mashqlar ritm va pauza belgilarini teginish orqali o'qish hamda ularni eshitish idroki bilan muvofiqlashtirishga qaratilgan bo'lib, forte va piano kabi dinamik belgilar ijro paytida tovush balandligini boshqarishga yordam beradi.

Nihoyat, metodika tadqiqotda "Brayl-Audio-Ijro-Tahlil" deb nomlangan integrativ modelni o'z ichiga oladi, unda o'quvchi musiqiy matnni teginish orqali o'qiydi, uni xotirada saqlaydi, cholg'uda ijro etadi va so'ngra natijani tahlil qiladi, shu tariqa taktil, eshitish va motor xotirani bir vaqtda faollashtiradi. Ushbu model quyida keltirilgan empirik kuzatishlarni sharhlash uchun analitik asos vazifasini o'taydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ixtisoslashtirilgan musiqa maktablarida to'plangan kuzatuv va suhbat ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, Brayl notasi shunchaki notalarni o'qish vositasi emas, balki o'quvchining eshitish, idrok etish va ijro ko'nikmalarini birlashtiruvchi kompleks metodik vosita sifatida namoyon bo'ladi. Empirik materialdan bir qator izchil qonuniyatlar aniqlandi.

Birinchidan, Brayl notasi o'quvchilarning mustaqil o'rganish qobiliyatini sezilarli darajada mustahkamlashi aniqlandi. Ko'zi ojiz o'quvchilar odatda o'qituvchining ijrosini ko'rish orqali kuzata olmaydilar, shu sababli ular ko'pincha o'qituvchining chalinishini tinglash, og'zaki ko'rsatmalarni yodda saqlash va ularni takrorlashga tayanadilar - bu esa o'quvchining o'qituvchiga qaramligini kuchaytirishi mumkin. Buning aksicha, musiqiy Brayl notasini egallagan o'quvchilar musiqiy material bilan bevosita ishlashi, yangi asarni o'qib, tahlil qilib, uni cholg'uda ijro etishdan oldin bo'laklarga bo'lishi, buning uchun o'qituvchining doimiy yordamiga muhtoj bo'lmasligi kuzatildi. O'qituvchilarning fikricha, bu mustaqillik o'quvchilarda mas'uliyat hissini oshirdi va o'z-o'zini nazorat qilishni ham qamrab olgan mustaqil mashg'ulot madaniyatini mustahkamladi - jumladan, parchani qayta-qayta o'qish, xatolarni aniqlash va ularni tuzatish, bu esa o'z navbatida refleksiv va o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini kuchaytirdi.

Ikkinchidan, empirik kuzatishlar Brayl notasi bilan musiqiy xotiraning rivojlanishi o'rtasida ijobiy bog'liqlik borligini ko'rsatadi. Ko'zi ojiz o'quvchi notatsiya matnini barmoqlari bilan o'qib, uni xotirada saqlab, faqat shundan so'ng cholg'uda ijro etganligi sababli, bu jarayon qisqa muddatli va uzoq muddatli xotirani faol ravishda ishgah soladi. Bu holat bir necha sezgi kanali orqali qabul qilingan ma'lumot samaraliroq eslab qolinishini ko'rsatuvchi psixologik tadqiqotlarga mos keladi; shunga muvofiq, Brayl notasi bilan muntazam ishlagan o'quvchilar faqat quloq orqali o'rganilgan materialga nisbatan musiqiy materialni yanada ishonchli ravishda saqlab qolgani va eslab qolgani kuzatildi.

Uchinchidan, motivatsiya mustaqil o'quv faoliyatini rivojlantirish bilan bog'liq muhim omil sifatida namoyon bo'ldi. Brayl notasini egallagan o'quvchilar yangi asarlarni o'z kuchi bilan o'rganish qobiliyatiga ishonch hosil qilgani, bu esa o'z navbatida ularning o'quv jarayonidagi faolligini oshirib, musiqaga bo'lgan qiziqishini yanada mustahkamlagan kuzatildi. Brayl notasidan foydalanish, shuningdek, analitik tafakkurning rivojlanishi bilan ham bog'liq bo'lib, chunki musiqiy matnni o'qish o'quvchidan asarning ritmik tuzilmasi, ohang rivoji, dinamik belgilari va ijro texnikasini mustaqil tahlil qilishni talab qiladi, bu esa musiqiy tafakkur va ijodiy yondashuvning shakllanishiga hissa qo'shadi.

To'rtinchidan, pedagogik kuzatishlar shuni ko'rsatdiki, mustaqil mashg'ulot cholg'u ijrochiligidagi o'rgatishda markaziy o'rin tutadi va Brayl notasini biladigan o'quvchilar rasmiy darslardan tashqarida ham yangi asarlarni o'rganish, avvalgi mashqlarni takrorlash va repertuarini kengaytirish imkoniyatiga ega bo'lib, bu o'quv jarayonining izchilligini ta'minlaydi hamda ijro mahoratining rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.

Beshinchidan, AQSh, Buyuk Britaniya va Germaniyada faoliyat yurituvchi ixtisoslashtirilgan muassasalar va musiqa markazlari haqidagi nashr etilgan ma'lumotlarga tayangan holda xalqaro amaliyot bilan qiyoslash shuni ko'rsatadiki, u yerlarda Brayl musiqa savodxonligi musiqa ta'limining asosiy tarkibiy qismi sifatida qaraladi, Brayl notasi esa nafaqat o'qitish vositasi, balki o'quvchilarning istalgan vaqtda musiqiy materialga kirish imkonini beruvchi elektron Brayl displeylari, raqamli nota kutubxonalari va audio dasturlar bilan mustahkamlangan mustaqil faoliyatini qo'llab-quvvatlash vositasi sifatida ham qaraladi.

Oltinchidan, tadqiqot davomida qayd etilgan pedagogik kuzatishlar izchil ravishda shuni ko'rsatdiki, Brayl notasidan muntazam foydalangan o'quvchilarda mustaqil ishlashga bo'lgan ehtiyoj va istak kuchliroq bo'lgan: ular o'qituvchi tomonidan berilgan topshiriqlarni o'z tashabbusi bilan bajarishga ko'proq moyil bo'lgan, yangi asarlarni o'zlashtirishda faolroq ishtirok etgan va ijodiy tashabbus ko'rsatgan. Bunday o'quvchilarda, shuningdek, kuchliroq mas'uliyat hissi, sabr-toqat va o'z faoliyatini rejalashtirish qobiliyatining yaxshilanishi kuzatildi - bu fazilatlar nafaqat musiqa ta'limi, balki kelajakdagi kasbiy hayot uchun ham muhim ahamiyatga ega.

Umuman olganda, ushbu natijalar metodologiya bo'limida tavsiflangan bosqichma-bosqich o'qitish metodikasi va integrativ "Brayl-Audio-Ijro-Tahlil" modelining amaliyotda samarali ishlashini ko'rsatadi: o'quvchilar notalar va ritmni asosiy darajada tanishdan boshlab, tobora murakkablashib boruvchi ohangiy va ifodaviy ish orqali mustaqil ijro va repertuarini rivojlantirishga qadar taraqqiy etadilar, Brayl notasi esa har bir bosqichda taktil, eshitish va motor xotiraning bir-birini mustahkamlashini ta'minlovchi bog'lovchi ip vazifasini o'taydi.

Ushbu tadqiqot natijalari yuqorida ko'rib chiqilgan xalqaro adabiyotlar bilan umuman mos keladi, ular Brayl musiqa notasini ko'zi ojiz musiqachilarni professional tayyorlashning asosiy vositasi sifatida belgilaydi va uni eshitish hamda taktil kanallar notaga vizual kirishning yo'qligini qoplaydigan va mustahkamlaydigan kengroq psixologik doira ichida ko'rib chiqadi. Mustaqil o'rganish ko'nikmalari, o'z-o'zini nazorat qilish va musiqiy xotiraning kuzatilgan mustahkamlanishi Krolik, Tesh, Xallam va Levitin asarlarida ilgari surilgan nazariy kutishlarga yaqindan mos keladi hamda AQSh, Buyuk Britaniya va Germaniyaning ixtisoslashtirilgan muassasalari kabi xalqaro amaliyotda Brayl notasiga uzoq vaqtdan beri berib kelinayotgan pedagogik ahamiyatga qo'shimcha empirik dalil beradi.

Shu bilan birga, ushbu tadqiqot Brayl notasi va bosqichma-bosqich o'qitish metodikasini torli, klavishli va urma cholg'ular toifalari bo'yicha cholg'u ijrochiligiga tizimli tarzda birinchi marta tatbiq etib hamda taktil o'qish, xotirada saqlash, ijro va keyingi o'z-o'zini tahlil qilishni yagona pedagogik siklga bog'lovchi integrativ "Brayl-Audio-Ijro-Tahlil" modelini taklif etib, mavjud adabiyotni kengaytiradi. Bu adabiyotlar sharhida aniqlangan bo'shliqni, ya'ni umumiy nota o'qish kontekstidan tashqarida Brayl asosidagi cholg'u ijrochiligiga o'rgatish bo'yicha metodik ishlarning kamligini bartaraf etadi hamda ayni paytda metodik adabiyoti deyarli mavjud bo'lmagan rubob va dutor kabi milliy cholg'ularni o'rgatishga xuddi shu asosni tatbiq etish yo'lini ochadi.

Shunga qaramay, natijalar bir qator cheklovlarni hisobga olgan holda talqin etilishi lozim. Tadqiqot sifat jihatidan bo'lib, asosan ixtisoslashtirilgan musiqa maktablari va markazlarida o'tkazilgan nazariy tahlil, kuza-tish, suhbat va darslar monitoringiga asoslanadi; u eksperimental va nazorat guruhlari o'rtasida oldindan va keyingi test taqqoslashlarini o'z ichiga olgan nazoratli miqdoriy tajribani taqdim etmaydi, muassasalar va o'quv-chilar tanlanmasi statistik jihatdan vakillik qilish uchun mo'ljallanmagan. Shunga ko'ra, mustaqillik, xotira va motivatsiyada qayd etilgan yaxshilanishlar statistik jihatdan tasdiqlangan effekt ko'lamlari sifatida emas, balki tadqiqotning sifat materiali bo'yicha kuzatilgan izchil pedagogik qonuniyatlar sifatida tushunilishi kerak. Musiqiy xotirani saqlab qolish, notani ko'rish orqali o'qish mahorati va ijro aniqligining standartlashtirilgan o'lchovlarini o'z ichiga olgan miqdoriy va uzoq muddatli dizaynlar asosidagi kelgusi tadqiqotlar bosqichma-bosqich metodika va integrativ modelning samaradorligini yanada qat'iyroq sinab ko'rish hamda bu yerda kuzatilgan foydalarning turli ko'rish qobiliyati buzilishi profillari, yosh guruhlari va cholg'u turlari bo'yicha umumlashishini aniqlashga yordam beradi.

Kelgusi tadqiqotlarning yana bir yo'nalishi taklif etilgan metodikani milliy cholg'ularga tatbiq etishga oiddir. Rubob va dutor mavjud Brayl-musiqa adabiyotida ko'proq muhokama qilinadigan g'arb cholg'ularidan sozlash, ijro texnikasi va repertuar jihatidan sezilarli darajada farq qilgani sababli, bosqichma-bosqich metodika va integrativ modelni ushbu cholg'ularga moslashtirish, ehtimol, ularning ijro texnikasiga xos qo'shimcha notatsiya konvensiyalari va taktil mashqlarni ishlab chiqishni talab qiladi. Buni amalga oshirish nafaqat milliy pedagogik adabiyotdagi aniq bo'shliqni to'ldiradi, balki nisbatan tor doiradagi cholg'ularga qaratilgan Brayl asosidagi cholg'u ijrochiligiga o'rgatish bo'yicha kengroq xalqaro adabiyotga ham hissa qo'shadi.

Nihoyat, an'anaviy Brayl notasi bilan bir qatorda innovatsion texnologiyalarning - interaktiv darslar, audio dasturlar va raqamli Brayl qurilmalarining - joriy etilishi, ushbu tadqiqot kuzatishlariga ko'ra, xalqaro tajribaga mos ravishda o'qitish samaradorligini yanada oshiradi. Biroq bunday texnologiyalarning mavjudligi va arzonligi turli ta'lim muhitlarida sezilarli darajada farq qiladi, shu sababli texnologik resurslari cheklangan ixtisoslashtirilgan muassasalar taklif etilgan metodikani qanday samarali tatbiq eta olishini aniqlash uchun qo'shimcha ishlar zarur.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu tadqiqot ko'zi ojiz talabalarda cholg'u ijrochiligini rivojlantirishda Brayl notasi va innovatsion yondashuvlarning pedagogik samaradorligini aniqlash hamda ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari uchun amaliy tavsiyalar shakllantirishni maqsad qilgan edi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, Brayl notasi o'quvchining taktil, eshitish va motor qobiliyatlarini birlashtiruvchi kompleks metodik vosita sifatida namoyon bo'ladi, asosiy nota va ritmni tanishdan murakkab ohangiy va ifodaviy ishga, so'ngra integrativ ijro tajribasiga qarab boruvchi bosqichma-bosqich o'qitish metodikasi esa integrativ "Brayl-Audio-Ijro-Tahlil" modeli bilan birgalikda o'quvchilarning mustaqil o'rganish ko'nikmalarini, musiqiy xotirasini, motivatsiyasini va analitik tafakkurini sezilarli darajada mustahkamlaydi.

Shu asosda ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari uchun bir qator amaliy tavsiyalar shakllantirilishi mumkin:

- o'qituvchilar musiqiy Brayl tizimining tuzilishi va uni o'qitishda qo'llash bo'yicha, jumladan, uning harf, raqam va maxsus belgi tarkibiy qismlari bo'yicha tayyorlanishi lozim;
- cholg'u o'qitish yuqorida tavsiflangan bosqichma-bosqich metodikaga muvofiq, torli, klavishli va urma cholg'ularning taktil talablariga moslashtirilgan holda tashkil etilishi lozim;

- mustaqil mashg'ulot vaqti o'quv dasturiga aniq kiritilishi va mavjud Brayl hamda raqamli notatsiya materiallari orqali qo'llab-quvvatlanishi lozim;
- imkoniyat bo'lgan taqdirda esa an'anaviy notatsiyani to'ldirish uchun raqamli Brayl qurilmalari va audio dasturlar kabi innovatsion texnologiyalar joriy etilishi lozim.

Tadqiqot Brayl asosidagi cholg'u ijrochiligiga o'rgatish metodologiyasi bo'yicha adabiyotdagi aniqlangan bo'shliqni bartaraf etishga hissa qo'shadi, uning integrativ modeli esa mazkur tadqiqotda ko'rib chiqilgan cholg'ulardan tashqariga ham kengaytirilishi mumkin bo'lgan asosni taklif etadi. Kelgusi tadqiqot yo'nalishi sifatida ushbu tadqiqotda ishlab chiqilgan integrativ model boshqa milliy cholg'ularni o'qitishga hamda inklyuziv ta'lim amaliyotining kengroq doirasiga tatbiq etilishi mumkin va u miqdoriy hamda uzoq muddatli tadqiqot dizaynlari orqali qo'shimcha sinovdan foyda ko'radi. Umuman olganda, natijalar Brayl notasi, ayniqsa, innovatsion texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilganda, ko'zi ojiz o'quvchilarni cholg'u ijrochiligiga o'rgatish sifatini oshirish va ularni professional musiqiy hayotda faol ishtirok etishga tayyorlashda samarali pedagogik vosita ekanligini tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullin, E. B., & Nikolaeva, E. V. (2004). Teoriya muzykal'nogo obrazovaniya [Musiqiy ta'lim nazariyasi]. Moskva: Akademiya.
2. Braille, L. (1829). Method of writing words, music, and plain songs by means of dots, for use by the blind and arranged for them. Paris.
3. Corn, A. L., & Koenig, A. J. (2010). Foundations of low vision: Clinical and functional perspectives. New York: AFB Press.
4. Dancing Dots. (n.d.). An introduction to music for the blind student. <https://www.dancingdots.com/prodesc/currdet.htm> saytidan olindi.
5. Encyclopaedia Britannica. (n.d.). Braille writing system. <https://www.britannica.com/topic/Braille-writing-system> saytidan olindi.
6. Hallahan, D. P., Kauffman, J. M., & Pullen, P. C. (2018). Exceptional learners: An introduction to special education. Boston: Pearson.
7. Hallam, S. (2006). The psychology of music teaching and learning. London: Institute of Education.
8. Hasanboyev, J., va boshq. (2011). Pedagogika. Toshkent: Fan va texnologiya.
9. Holbrook, M. C., & Koenig, A. J. (2000). Foundations of education for blind and visually handicapped children and youth. New York: AFB Press.
10. Ishmuhamedov, R., Abduqodirov, A., & Pardayev, A. (2008). Ta'limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent: Iste'dod.
11. Krolick, B. (1998). How to read Braille music: An introduction. Washington, DC: Library of Congress.
12. Levitin, D. J. (2006). This is your brain on music. New York: Dutton.
13. Library of Congress, National Library Service. (n.d.). Music services and materials for blind and print disabled readers. <https://www.loc.gov/nls/services-and-resources/music-service-and-materials/> saytidan olindi.
14. Lowenfeld, B. (1973). The visually handicapped child in school. New York: John Day Company.
15. McCann, R. (2009). Who's afraid of Braille music? A short introduction to music Braille. Opus Technologies.
16. Musurmonova, O. (2016). Pedagogik tadqiqot metodologiyasi. Toshkent: O'qituvchi.
17. Nazaykinsky, E. V. (1972). Psikhologiya muzykal'nogo vospriyatiya [Musiqiy idrok psixologiyasi]. Moskva: Muzyka.
18. Perkins School for the Blind. (n.d.). Louis Braille collection. <https://www.perkins.org/finding-aid/louis-braille-collection/> saytidan olindi.
19. Perkins School for the Blind. (n.d.). Reading and writing: The emergence of Braille. <https://www.perkins.org/> saytidan olindi.
20. Petrushin, V. I. (2008). Muzykal'naya psikhologiya [Musiqiya psixologiyasi]. Moskva: Akademicheskii proekt.
21. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2017). O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasining beshta ustuvor yo'nalishi to'g'risida (PF-4947-son Farmon).
22. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2020). Maxsus ta'lim ehtiyojiga ega bolalarni tarbiyalash va ularga ta'lim berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida (PQ-4860-son Qaror).
23. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida (PF-60-son Farmon).
24. O'zbekiston Respublikasi. (2020). Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida qonun (O'RQ-641-son Qonun).
25. O'zbekiston Respublikasi. (2020). Ta'lim to'g'risida qonun (O'RQ-637-son Qonun).
26. Sacks, O. (2007). Musicophilia: Tales of music and the brain. New York: Knopf.
27. Taesch, R. (2006). An introduction to music for the blind student: A method for teaching sighted music teachers. Bridgeport, CT: National Resource Center for Blind Musicians.
28. Toliqov, O., & Usmonboyeva, M. (2006). Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. Toshkent: Fan.
29. UNESCO. (2017). Inclusive education guidelines. Paris: UNESCO Publishing.
30. Warren, D. H. (1994). Blindness and children: An individual differences approach. Cambridge: Cambridge University Press.
31. Xodjayev, B. X. (2017). Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Sano-standart.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №7(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.